

ks. Maciej Szczepaniak

 <https://orcid.org/0000-0002-5042-0586>
ms@amu.edu.pl

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
 <https://ror.org/04g6bbq64>

Komputery i smartfony w treściach przepowiadania. Analiza wybranych homilii w odniesieniu do nowych technologii medialnych

 <https://doi.org/10.15633/ps.29108>

Ks. Maciej Szczepaniak — dr hab., prof. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Specjalizuje się w dziedzinie homiletyki i komunikacji społecznej, członek Stowarzyszenia Homiletów Polskich.

Article history • Received: 07 Dec 2024 • Accepted: 31 Dec 2024 • Published: 31 Mar 2025

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Komputery i smartfony w treściach przepowiadania. Analiza wybranych homilii w odniesieniu do nowych technologii medialnych

Nowe technologie medialne, wraz z ich użytkowym rozwojem, weszły do języka literackiego i potocznego, a także do dyskursu religijnego. Czy można zatem mówić o ich frazeologii w praktyce kaznodziejskiej? Celem artykułu jest analiza aspektów treściowych wybranych współczesnych homilii i kazań. Opracowanie prezentuje wyniki badań nad tekstami opublikowanymi w latach 2018–2023 w miesięczniku homiletycznym „Biblioteka Kaznodziejska”. Obrazowość języka przepowiadania w kontekście nowych technologii dotyczy najpierw egzystencjalnej różnicy pomiędzy współczesnymi ludźmi a bezpośrednimi odbiorcami nauczania Jezusa i można ją ująć w stwierdzeniu, że „w czasach biblijnych nie było Internetu”. Drugą kategorię wyrażen stanowią próby wyjaśnienia kerygmatu za pomocą porównań. W tekstach homilii nowe urządzenia technologiczne stanowiły też punkt wyjścia do parenezy. Badania pokazują, że frazeologia nowych technologii medialnych tworzy pokaźny składnik wypowiedzi homilijnych, choć niektóre postulatory, ze względu na swoją schematyczność, zakrawają na miano frazesów.

Słowa kluczowe: homiletyka, nowe technologie, media, sztuczna inteligencja

Abstract

Computers and Smartphones in the Content of Preaching. Analysis of Selected Homilies in Relation to New Media Technologies

Expressions related to new media technologies, along with their functional development, have entered literary and colloquial language, as well as religious discourse. Can we therefore speak of their phraseology in the practice of preaching? The aim of the article was to analyze the content aspects of selected contemporary homilies and sermons. The study presents the results of research on texts published between 2018 and 2023 in the homiletic monthly “Biblioteka Kaznodziejska” (Preacher’s Library). The imagery of preaching language in the context of new technologies could be put first in the obvious statement that ‘there was no Internet in biblical times’. The second category of expressions are attempts to explain the kerygma using comparisons. In the texts of the homilies, new technological devices were also the starting point for parenesis. Research shows that phraseology related to new media technologies constitutes a significant component of homily statements, although some very schematic postulates verge on being clichés.

Keywords: homiletics, new technologies, media, AI

Sztuczna inteligencja, telefony komórkowe, Internet... „Zadziwiająco wprost wynalazki techniczne, którymi szczyli się ludzkość współczesna”¹ – wynalazki, „które odsoniły nowe drogi do przekazywania z największą łatwością wszelkiego rodzaju wiadomości, myśli i wskazań”², wraz z ich użytkowym rozwojem natychmiast stały się częścią repertuaru językowego, weszły do języka literackiego i potocznego, a także do dyskursu religijnego. Czy można zatem mówić o frazeologii nowych technologii medialnych w przestrzeni kaznodziejskiej?

Odpowiedzi na to pytanie może dostarczyć analiza aspektów treściowych wybranych współczesnych homilii i kazań. Niniejsze opracowanie prezentuje wyniki badań nad tekstami opublikowanymi w latach 2018–2023 w miesięczniku homiletycznym „Biblioteka Kaznodziejska”. Analizowane teksty pochodzą z sześciu kolejnych roczników czasopiśma, a zatem dotyczą dwóch cykli roku liturgicznego: A, B i C.

Szkice homilii i kazań publikowane w analizowanym czasopiśmie są zazwyczaj opracowywane przez osoby głoszące słowo Boże. Celem ich publikacji jest pomoc w przygotowaniu homilii przez kolejne osoby, dlatego należy założyć, że przytoczone w nich myśli zostały wielokrotnie powtórzone w przepowiadaniu kościelnym, tym bardziej że umiejętne wykorzystywanie cudzych tekstów jest postulowane jako jedna z ważniejszych zdolności praktycznych w kompetencji kaznodziejskiej³. Wybór tekstów „Biblioteki Kaznodziejskiej” jako inspiracji homiletycznej został podyktowany faktem, że z założenia czasopismo to jest forum realizacji programu duszpasterskiego Konferencji Episkopatu Polski – jego wskazania są podstawą przygotowywanych przez autorów szkiców homilii.

Przytoczone na wstępie cytaty, dotyczące budzących podziw u człowieka nowych wynalazków, pochodzą z pierwszej papieskiej encykliki

1 Pius XII, Encyklika o kinematografii, radiu i telewizji *Miranda prorsus*, 8.09.1957, 1, w: *Kościół a kultura masowa*, red. F. Adamski, Kraków 1984, s. 237.

2 Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, 04.12.1963, 1.

3 G. Siwek, *Teksty cudze w procesie tworzenia jednostki przepowiadania*, w: *Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań*, red. W. Przychyna, M. Kubiak, Poznań 2008, s. 41–45; L. Szewczyk, *Stała formacja kaznodziejów – między fikcją a koniecznością*, w: *Kapłan w postudze słowa Bożego*, red. L. Szewczyk, W. J. Szytk, Katowice-Panewniki 2010, s. 67.

poświęconej środkiem społecznego przekazu (*Miranda prorsus*) oraz z pierwszego dekretu soboru powszechnego podejmującego ten temat (*Inter mirifica*). Współczesne narzędzia służące komunikacji społecznej mają atrybut nowości ze względu na swoje właściwości – między innymi interaktywność, mobilność, globalny zasięg oraz stosowanie zaawansowanych technik obliczeniowych. Ich rozwój stał się naturalnym kontekstem teologicznej refleksji, a wspomniane wyżej dokumenty stanowią jedynie jej załączek. Skoro na zawartość treściową przepowiadania – obok warstwy biblijnej, kerygmatycznej i liturgicznej – powinna składać się również warstwa egzystencjalna i antropologiczna, podejmująca aktualne problemy współczesnych ludzi i czerpiąca inspirację z doświadczenia indywidualnego oraz społecznego, należy wręcz oczekiwać, że tematyka ta znajdzie swoje miejsce w homilii. W jakim kierunku podąża pastoralna interpretacja wyzwań stojących przed współczesnymi pokoleniami? Do jakich egzystencjalnych wniosków dochodzą teologowie – praktycy, podejmując refleksję nad życiem człowieka zanurzonego w świecie nowych technologii? Jaki jest zasób frazeologii odnoszącej się do nowych technologii ułatwiających komunikację międzyludzką w praktyce kaznodziejskiej Kościoła w Polsce? Pytania te wyznaczają istotny kontekst niniejszego opracowania.

Przeprowadzona analiza pozwoliła wyodrębnić kilka sposobów używania słownictwa dotyczącego nowych technologii na potrzeby przepowiadania, które zostaną omówione w dalszej części artykułu.

1. W czasach biblijnych nie było Internetu

Obrazowość języka przepowiadania w interpretacji tekstów biblijnych dotyczy najpierw kwestii egzystencjalnej różnicy pomiędzy współczesnymi ludźmi a bezpośrednimi odbiorcami nauczania Jezusa. Można by ją ująć w oczywistym i banalnym w gruncie rzeczy stwierdzeniu, że „w czasach biblijnych nie było Internetu”. Przykładem może być sytuacja, w której w odniesieniu do oddalenia się dwunastoletniego Jezusa od rodziców dowiadujemy się, że Józef i Maryja przeżyli wiele chwil frustracji,

zmęczenia, rozdrażnienia – „nie było wtedy telefonów komórkowych”⁴. W tym samym biblijnym kontekście padało stwierdzenie:

Nie wiem, jaką karę Jezus dostał za oddalenie się od rodziców. Pewnie nie był to szlaban na telewizję, komórkę, czy na komputer. Ale mogą się założyć, że mimo tych przykrości warto było narazić się rodzicom i zaryzykować, by podążyć za głosem swojego serca. Nigdy nie jest za wcześnie, by poszukiwać głosu Boga w swoim życiu...⁵.

Także uczniowie wysłani przez Jezusa na głoszenie Ewangelii „szli w parach, bez komputerów, bilbordów i plakatów [...]. Nikt tego nie nagrywał, nikt nie robił «transmisji na żywo». A jednak byli skuteczni”⁶. Zdjęcia Jezusa „nie było na Facebooku, ale potrafił Go rozpoznać Jan Chrzciciel. I dzięki niemu ludzie dowiedzieli się, kto ich zbawi i zobaczyli Jezusa”⁷. Droga, jaką musiała pokonać Maryja do krewnej Elżbiety, to zdaniem homilisty „około pięciu dni podróży przez niebezpieczne góry, bez Internetu, hoteli, stacji benzynowych z hot-dogami”⁸. Ten obraz prowokował go do zadania pytania: „Czy w czasach kompów, smartfonów czy innych smartwatchów znamy jeszcze drogę do naszych bliskich?”⁹.

Egzystencjalna interpretacja opowiadania o uczniach idących do Emaus uzasadniała rozmowę z wędrowcem brakiem współczesnych urządzeń: „Wtedy nie było telefonów komórkowych, słuchawek i innych podobnych rzeczy – stąd ze sobą rozmawiano”¹⁰. Z kolei autor tekstu odnoszącego się do pytania Jezusa: „za kogo ludzie uważają Syna

4 M. Zuber, Poszukiwanie głosu Boga, „Biblioteka Kaznodziejska” 165 (2021) nr 6, s. 119 [homilia do dzieci na święto Świętej Rodziny C].

5 M. Zuber, Poszukiwanie głosu Boga, „Biblioteka Kaznodziejska” 165 (2021) nr 6, s. 120.

6 T. Szałanda, Pan ich posłał, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 1, s. 144 [homilia na święto Świętych Cyryla i Metodego].

7 Ł. Bąbelek, Jezus pośród nas, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 4 (Suplement), s. 36 [homilia do dzieci na II niedzielę okresu zwykłego A].

8 M. Wrzos, Czy znasz drogę, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 6, s. 112 [homilia do młodzieży na IV niedzielę Adwentu C].

9 M. Wrzos, Czy znasz drogę, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 6, s. 112 [homilia do młodzieży na IV niedzielę Adwentu C].

10 K. Zygmunt, W drodze do Emaus, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 2, s. 118 [homilia do dzieci na III niedzielę wielkanocną A].

Człowieczego”, puszczał wodze fantazji, zastanawiając się, co odpowiedzieliby dziś uczniowie po „przejrzeniu” Internetu i obejrzeniu programów telewizyjnych:

Być może, że dla jednych jest zwykłym cieślą. Dla innych autorem wielu mądrych sentencji. Dla jeszcze innych rewolucjonistą czy reformatorem społecznym. Są i tacy, którzy uważają Go po prostu za założyciela chrześcijaństwa. Albo wielkiego proroka. A nawet za pierwszego na świecie feministę¹¹.

Tego typu próby porównania czasów współczesnych, w których nowe technologie i urządzenia telekomunikacyjne odgrywają znaczącą rolę w życiu człowieka, ze środowiskiem życiowym bohaterów tekstów biblijnych stanowią przykład ich adaptacji do współczesnej mentalności odbiorców. Przykłady te, wyrwane z kontekstu, mogą niekiedy wydawać się banalne, ale to właśnie abstrakcyjne porównania i tworzone przez mówcę obrazy, odwołanie się do wspólnego doświadczenia, posługiwanie się językiem realistycznym dają do myślenia, prowokują do stawiania pytań i pozwalają zastanowić się nad przesłaniem tekstów liturgicznych.

2. Technologiczne analogie wydarzeń biblijnych

Drugą kategorię wyrażenń stanowią próby wytłumaczenia kerygmatu za pomocą porównań. W tekstach homilii pojawiają się więc analogie do obecnych stanów emocjonalnych człowieka, związanych z posiadaniem telefonu czy komputera, w odniesieniu do zachowań bohaterów opowiadań biblijnych. Tekst homilii nawiązującej do przypowieści o synu marnotrawnym porównywał oczekiwanie miłosiernego ojca na powrót dziecka do tęsknoty za spotkaniem z drugim człowiekiem:

¹¹ W. Nowicki, Trzy pytania, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 5, s. 33 [homilia do dorosłych na XXIV niedzielę okresu zwykłego B]. W opublikowanym rok później i cztery lata później tekście ten sam autor posłużył się identycznym egzystencjalnym wstępem, modyfikując jedynie ostatnie zdanie: „Dla niektórych byłby bohaterem memów” (W. Nowicki, Kim naprawdę jest dla mnie Jezus?, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 116 [homilia do młodzieży na XXII niedzielę okresu zwykłego C]); „A nawet za pierwszego na świecie feministę i genderystę” (W. Nowicki, W drodze do Jerozolimy, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 [2022] nr 2, s. 133 [kazanie pasyjne]).

„Od pierwszego telefonu czy wiadomości zaczyna się już spotkanie, choć fizycznie jesteście od siebie jeszcze daleko”¹². W innym szkicu homilii, tuż po uroczystości Wszystkich Świętych, zachęcano: „Oby wasze myśli o śmierci nie były na poziomie gier komputerowych. W realnym życiu i świecie, śmierć i to co po niej nazywamy rzeczami ostatecznymi człowieka, jest niezmiennie i nie da się zrobić z życia powtórki”¹³.

W tym kluczu interpretacyjnym królestwo Boże ukazywane było jako przeciwieństwo społeczeństwa medialnego, w którym „wszystko ma być od razu i podane, odkryte jak na talerzu”:

Dziś nie lubimy czekać. Proponują nam komputery i urzędnicy coraz szybsze, z szybszym przepływem danych. A w królestwie Boga trzeba się uzbroić w cierpliwość. Trzeba uznać, że nie wszystko od razu się zobaczy i zrozumie¹⁴.

Komputer (człowiek), jego dysk (duch ludzki), dokumenty śmieciowe (wady, uchybienia i niedoskonałości), a także wirusy (grzechy) stały się obrazem walki z wadami i z grzechem. Przekonywano odbiorców, że „mamy wkodowane, jakby wgrane na twardym dysku komputera wszystko to, co wynieśliśmy z domu: zwyczaje, postawy, sposoby działania”¹⁵.

W jednym z tekstów homilii porównywano tekst biblijny do krótkich wiadomości tekstowych. Zachęcano do uruchomienia wyobraźni i „odczytywania” SMS-ów wysyłanych przez Boga: „Bóg Cię kocha”, „drugi człowiek Cię kocha”, „kochaj drugiego”, „jesteś stworzony w czasie, ale przeznaczony do wieczności”, aż po ostatnią wiadomość SMS, „przez którą Bóg zapowiedział, że nie zostaniemy sami ze swoimi słabościami, że przysła rodzajowi ludzkiemu najpierw Chrystusa, który przywróci

12 A. Ziółkowska, Nasze powroty do Ojca, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 5, s. 38 [homilia do młodzieży na XXIV niedzielę okresu zwykłego C].

13 U. Kłusek, Wierny jest Pan, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 6, s. 47 [homilia do młodzieży na XXXII niedzielę okresu zwykłego C].

14 W. Silski, Zasiany i siewca, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 3, s. 101 [homilia do młodzieży na XI niedzielę okresu zwykłego B].

15 D. Stankiewicz, Sąd sumienia „sprawdzianem działania Ducha Prawdy” w człowieku, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3 (Suplement), s. 20 [kazanie majowe].

zerwaną przez grzech jedność z Bogiem Ojcem, a następnie po wypełnieniu tej misji, razem ześle Ducha Mocy”¹⁶.

Także exempla – krótkie historie pełniące funkcję argumentu – były inspirowane nowymi technologiami. Jeden z autorów, w oparciu o przykład zabezpieczeń internetowych, próbował wyjaśnić drogę chrześcijanina ku zbawieniu. Wspominał o czujnikach szyfru zapisanych w kluczyku samochodowym, klawiaturze umieszczonej przy wejściu do domu, programach komputerowych, serwisach bankowych czy sklepach internetowych, które wymagają posiadania hasła-klucza: zestawu znaków dających dostęp do treści i usług potwierdzających tożsamość. W tym kontekście wspominał o wyznaniu wiary w Chrystusa:

To jest klucz dostępu do sumienia i duszy człowieka. [...] To klucz mistyczny: złożony z twoich słów, sposobu zachowania, modlitwy. To klucz, który może otworzyć serce człowieka. Potwierdzić twoją prawdziwą tożsamość. A tobie otworzy niebo¹⁷.

W podobnym tonie inny z autorów w odniesieniu do hasła internetowego budował rozważanie na temat rodziny: „Zdajecie sobie sprawę, jak ważne jest zabezpieczenie hasłem swojego komputera lub telefonu. Coraz częściej zresztą zamiast kodu używamy odcisku palca”¹⁸. Kaznodzieja zapraszał do odkrycia najbardziej odpowiedniego słowa, które zapewniłoby dostęp do lepszego rozumienia własnej rodziny, jej problemów i życiowych wyzwań.

Tryb czuwania urządzeń elektronicznych stawał się także punktem wyjścia do rozważań adwentowych. Oczekiwanie na ważny telefon, nerwowe sprawdzanie ekranu komórki – czy ktoś nie dzwonił – stawało się inspiracją do mówienia o istocie Adwentu¹⁹. W jednej z homilii aplikacja zainstalowana w telefonie komórkowym stanowiła obraz życia

16 D. Stankiewicz, Ja, człowiek – dzieło otwarte, przyzywam Cię: „O Stworzycielu, Duchu, przyjdź”, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3 (Suplement), s. 3 [kazanie majowe].

17 M. Piedziewicz, Klucz, który otwiera niebo, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 4, s. 75 [homilia do dorosłych na XXI niedzielę okresu zwykłego A].

18 A. Filipiak, Powiedzieć „tak” miłości, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 6, s. 152 [homilia do młodzieży na święto Świętej Rodziny A].

19 P. Śliżewski, Tryb czuwania, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 66 [homilia do młodzieży na I niedzielę Adwentu B].

duchowego: naładowana bądź rozładowana bateria wskazywała na potrzebę modlitwy i przyjmowania komunii świętej, a obraz pamięci urządzenia wymagającej oczyszczenia zwracał uwagę odbiorców homilii na konieczność przystępowania do sakramentu pokuty. „Nie zainstalujemy nowej aplikacji bez połączenia z Internetem. Tak samo, nie odnajdziemy Bożej radości bez wdzięcznego serca. Serce, które umie dostrzec ogrom dobra od Boga i ludzi jest jak światłowód, przez który spływa na nas łaska Boża”²⁰ – przekonywał kaznodzieja.

Wśród przykładów homiletycznych znalazło się także porównanie sakramentu chrztu świętego do wpisania „numeru” Boga do własnej telefonicznej listy kontaktów: „Chrzest święty jest zapisaniem Boga w swojej książce kontaktów na bardzo ważnym miejscu i podpisanie go mianem «Ojciec»”²¹. Jeden z autorów – przez analogię do nieustannego szukania czegoś w życiu: pilota do telewizora czy odłożonego gdzieś telefonu – zachęcał do poszukiwania Boga²². Z kolei autor homiletycznych „sugestii słuchacza” proponował porównanie modlitwy do bycia „online z Bogiem”, czyli życia w Jego obecności, utrzymywania stałej więzi z Bogiem²³.

3. Pareneza technologiczno-medialna

W tekstach publikowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” nowe urządzenia technologiczne niejednokrotnie stanowiły też ilustrację do głoszenia zasad życia chrześcijańskiego, czyli parenezy. Jeden z autorów pokazywał nowe technologie jako znak czasu: „Niesforne kuzynstwo beznamiętnie wlepia wzrok [...] w ekrany smartfonów”²⁴. Inny nawiązywał do codziennych doświadczeń: „Wystarczy kilka kliknięć w aplikacji

²⁰ E. Kurek, Zainstaluj Bożą radość, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 87 [homilia do młodzieży na III niedzielę Adwentu B].

²¹ P. Śliżewski, Ucieszymy się, że jesteśmy chrześcijanami, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 1, s. 56 [homilia do dorosłych na święto Chrztu Pańskiego A].

²² M. Piedziewicz, Prawdziwe szczęście, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 5, s. 30 [homilia do dorosłych na XXV niedzielę okresu zwykłego A].

²³ R. Bernard, Jak to należy rozumieć, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 81 [sugestia słuchacza na III niedzielę Adwentu B].

²⁴ M. Kubiak, Rodzina zdolna kochać i uczyć miłości, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 6, s. 147 [homilia do młodzieży na święto Świętej Rodziny C].

i za niedługi czas przywiozą mi jedzenie z Glovo. Klikam w inną i mam hulajnogę lub taxi z Bolta. Wchodzę do internetu, odpalam grę i szybko łączę się z przyjaciółmi lub ludźmi mieszkającymi w innych krajach, żeby sobie pograć”²⁵. Czas oczekiwania, wypełniony scrollowaniem treści na ekranie urządzenia elektronicznego, stawał się punktem wyjścia do rozważań na temat Adwentu:

Czekanie wydaje nam się stratą czasu. To dlatego w miejscach, w których musimy czekać (w poczekalni do lekarza, w tramwaju, w kolejce do kasy) większość oczekujących jest zapatrzona w ekran smartfona. To tak zwane „dublowanie” czasu. Nadrabiamy zaległości w smsach, mailach, newsach... Staramy się czas oczekiwania czymś zapełnić, bo czas jest zbyt cenny, żeby go marnotrawić²⁶.

Pokazywano także różne negatywne zjawiska wynikające z użytkowania nowych technologii, niekiedy w przejawiony sposób. Puczano na przykład, że komputer niszczy duszę, a gry są podobne do „śmieciowego” jedzenia – „chipsów, batonów i napojów gazowanych”: „Jeśli karmimy ją przez kilka godzin dziennie grami komórkowymi lub komputerowymi, wtedy dusza czuje się coraz gorzej – nie ma siły walczyć ze złem. Jest pogubiona”²⁷.

Publikowane homilie uczyły, że w Internecie jest wiele kłamstw, smartfony odzwyczajają od relacji z innymi i z Bogiem, a gra komputerowa może być źródłem zaniebdywania najbliższych. Materiał badawczy pozwolił też zauważyć niesłabnącą tendencję do mówienia o Wielkim Poście głównie jako czasie rezygnacji z nowych technologii:

Post ma nas zahartować duchowo. Polega on nie tylko na ograniczeniu przysłowiowych cukierków, ale też tych rzeczy, które kradną nam najwięcej czasu

25 M. Piedziewicz, Nie bądź niecierpliwy, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 6, s. 57–58 [homilia do młodzieży na I niedzielę Adwentu A].

26 J. Zjawin, CzekaMY?, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 6, s. 68 [homilia do młodzieży na II niedzielę Adwentu A].

27 L. Lasota, Przyjdźcie do Mnie wszyscy!, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 138 [homilia na uroczystość Pierwszej Komunii Świętej].

potrzebnego do wypełnienia zadania, a mogą nimi być np. komputer, komórka, telewizor itp. sprzęty²⁸.

Kaznodzieja kierował do dzieci pytanie, na które sam odpowiadał: „Czego chcielibyście sobie odmówić w Wielkim Poście, aby być bliżej Pana Jezusa? («nie jeść słodczy», «ograniczyć grę na komputerze»)»²⁹. Pisano: „Jałmużna dziś wyraża się w oderwaniu oczu od smartfona, by móc spotkać się z najbliższymi, a nie tylko załatwiać sprawy”³⁰. Apelowano o stosowne przeżywanie Wielkiego Postu: „Licząc od Środy Popielcowej mamy 40 dni, aby przygotować się do Wielkanocy. [...] Czy zgadzasz się na ciszę w telefonie, samotność w sercu, na puste ściany i suszę uczuć?”³¹.

Komputer był także synonimem hałasu, przeciwieństwem modlitwnej ciszy. Bohaterka homilii do dzieci publikowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” (Owieczka Magda) była zmęczona ciągłym hałasem, który jest wokół, tęskniła za miejscem, gdzie nie dociera zgiełk. Homilista postulował zatem: „Ważne jest, żebyśmy też się nauczyli wyłączać komputery, telefony i spróbowali się pomodlić, pomyśleć, trwać chociaż chwilę w ciszy. Wtedy uspokajamy się i możemy lepiej pomyśleć”³².

Podobny obraz pojawiał się w kategorii wyrzutów sumienia: „Jeśli mieliśmy czas na to, by korzystać całe dnie z komputera i telefonu, a brakowało nam kilku minut z powodu «braku czasu» na modlitwę, to widać, co uznaliśmy za istotniejsze”³³. Przekonywano, że w życiu liczą się codzienne wybory: „Czy mam czas na modlitwę, czy też wolę

28 T. Rogoziński, *Misja specjalna – Wielki Post*, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 1, s. 122 [homilia do dzieci na I niedzielę Wielkiego Postu B].

29 G. Świeczarz, *Długie czterdzieści dni...*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 2, s. 22–23 [homilia do dzieci na Środę Popielcową].

30 A. Ksycki, *Post – potrójny rozwój człowieka*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 1, s. 97 [homilia do dorosłych na Środę Popielcową].

31 M. Wrzos, *Raj, pustynia i dom*, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 1, s. 116 [homilia do dorosłych na I niedzielę Wielkiego Postu B].

32 Ł. Bąbelek, *Duch, który w nas przeżywa*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 4 (Suplement), s. 61 [homilia do dzieci na VI niedzielę wielkanocną A].

33 P. Śliżewski, *Pozwól mi zrobić, a zrozumiem*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 158 [kazanie na zakończenie roku szkolnego].

włączyć Internet, telewizję lub radio”³⁴. Jeden z kaznodziejów dawał instrukcje dotyczące dobrej modlitwy: „Bardzo niewłaściwe jest, gdy w czasie modlitwy zerkamy na telewizor, komputer czy telefon”³⁵. Inny przekonywał, że w modlitwie chodzi o to, „abyś poszedł z Jezusem w przestrzeń samotności, ciszy, modlitwy... Bez smartfonu i Internetu, ale z Biblią, z różańcem w rękę”³⁶. Zadano retoryczne pytanie: „Czy nie byłoby możliwe choć pewnej części czasu, który poświęcamy na media społecznościowe, telewizję, internet czy prasę, poświęcić na to wpatrywanie się w niebo?”³⁷. Proponowano adorację Najświętszego Sakramentu bez używania telefonu komórkowego, który sprawia, że „jesteśmy ciągle kontrolowani i tylko paradoksalnie doświadczamy poczucia bezpieczeństwa” – taka modlitwa miała stanowić oddalenie „od codziennych życiowych zniewoleń”³⁸.

Podsumowanie

Opracowanie wyników badań miało na celu ukazanie zasobu frazeologii nowych technologii wykorzystywanej w praktyce kaznodziejskiej Kościoła w Polsce. Analizy tekstów opublikowanych w „Bibliotece Kaznodziejskiej” dają wgląd w to, co słyszą wierni podczas niedzielnych homilii. Choć badania nie miały charakteru ilościowego, to jednak liczba zgromadzonych tekstów pozwala na wyciągnięcie wniosku, że frazeologia nowych technologii stanowi pokaźny składnik wypowiedzi homilijnych.

Zgodnie z postulatami podręcznika dla kaznodziejów autorstwa Rolfa Zerfassa, już pierwsze słowa homilii powinny otwierać horyzont, stworzyć scenę akcji, zainteresować tematem oraz zbudować most, po

34 M. Wrzos, *Recepta na szczęście*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 1, s. 76 [homilia do dorosłych na VI niedzielę okresu zwykłego A].

35 G. Świecarz, *Moc sakramentów i modlitwy*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 3, s. 98 [homilia na „Biały Tydzień”].

36 U. Kłusek, *Aby zobaczyć Boga*, „Biblioteka Kaznodziejska” 165 (2021) nr 3, s. 85 [homilia na święto Przemienienia Pańskiego B].

37 F. Zawadzki, *Skierowani ku niebu*, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 3, s. 56 [homilia do dorosłych na uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego C].

38 R. Kacprzak, *Dar Eucharystii*, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 1, s. 61 [homilia do dorosłych na IV niedzielę okresu zwykłego C].

którym słuchacz łatwo i bezpośrednio wejdzie w świat myśli kaznodziei, budząc w nim motywację do słuchania³⁹. Skoro homilia nie ma być kazaniem na jakiś abstrakcyjny temat, a jej głosiciel powinien odnosić teksty konkretnej celebracji do współczesnych wydarzeń i zagadnień⁴⁰, a także treść przepowiadania powinna obejmować warstwę egzystencjalną i antropologiczną, należało wręcz oczekiwać, że tematyka związana z nowymi technologiami znajdzie w niej swoje miejsce. Media, w tym także narzędzia technologiczne – od komputerów i smartfonów po aplikacje korzystające ze sztucznej inteligencji – stanowią dziś podstawowe źródło doświadczenia świata zewnętrznego. Nowe technologie medialne stały się ważną przestrzenią życia społecznego, a słuchacz słowa Bożego jest w tym świecie aktywnym twórcą i odbiorcą treści. Celnie ich rolę podsumowywał Michał Drożdż:

Świat mediów jest naszym światem. Media są naszą przestrzenią życia. Mediów nie można traktować jako rzeczywistości obcej, ponieważ wszyscy jesteśmy w różnym stopniu i charakterze włączeni w świat mediów. [...] Świat mediów jest bez wątpienia światem człowieka oraz integralną częścią współczesnej kultury⁴¹.

Posoborowa teologia – jak pisał Jerzy Szymik – korzysta już z szerokiego wachlarza wtórnych, pomocniczych i zewnętrznych miejsc teologicznych, które w istotny sposób poszerzają i pogłębiają teologiczny warsztat, takich jak znaki czasu, sztuka, literatura piękna czy środki społecznego komunikowania⁴². Stąd kaznodzieje, których zadaniem jest uprawianie teologii na ambonie, powinni czerpać z nich inspiracje. Andrzej Draguła postuluje, że należy podejmować dialog „ze światem, który jest miejscem, gdzie rodzi się język kultury”, zaznaczając, iż „uczenie się języka kultury współczesnej jest dzisiaj fundamentalnym zadaniem wpływającym z chrystocentrycznej i inkarnacyjnej optyki

39 R. Zerfass, *Od aforyzmu do kazania*, Kraków 1995, s. 125.

40 Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015, s. 15–16.

41 M. Drożdż, *Etyczna demitologizacja mediów*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 25 (2006) cz. 1, s. 85.

42 Por. J. Szymik, *Topika teologiczna wczoraj i dziś*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 23/24 (1990–1991), s. 164.

kultury”⁴³. Postulat ten pozostaje aktualny również w odniesieniu do treści homilii, która – jak słusznie zauważa Henryk Sławiński – powinna dostarczać „świeżych treści, w tym sensie, że ujawnia nowe spojrzenia na znany tekst, łączy go z ciągle nowymi okolicznościami”⁴⁴. Dlatego też Benedykt XVI, przez analogię do nauczania apostołów, którzy wnosili Dobrą Nowinę Jezusa w świat grecko-rzymski i owocnie ewangelizowali, opierając się na znajomości kultury i zwyczajów ówczesnych ludzi, zachęcał do przepowiadania Chrystusa w świecie nowych technologii ze świadomością potrzeby głębokiego zrozumienia tego świata⁴⁵. Sugestia ta dotyczy nie tylko osób przepowiadających za pośrednictwem mediów, ale także homilistów kierujących przesłanie do ludzi zanurzonych w różnych mediasferach, coraz bardziej zdominowanych przez sztuczną inteligencję (AI)⁴⁶.

W plebiscycie na Słowo Roku 2023 kapituła językoznawców pod patronatem Rady Języka Polskiego wybrała wyrażenie „sztuczna inteligencja”⁴⁷. Z kolei wśród słów w dwudziestce młodzieżowych wyrażeń roku znalazły się słowa „odklejka” i „odkleić się”, czy też w odniesieniu do osoby „odkleja”, opisujące człowieka oderwanego od rzeczywistości⁴⁸. Przedstawiony w niniejszym artykule zbiór frazeologii nowych technologii pozostawia otwarte pytanie, na ile są to metafory, alegorie i przykłady dające do myślenia, a na ile wynikające z nich – niekiedy bardzo schematyczne – postulaty zakrawają na miano frazesu i tracą na realności. Należałoby więc zachęcać autorów homilii do szukania

43 A. Draguła, *Chrystocentryczna interpretacja ludzkiej kultury*, w: *Głosimy Pana Jezusa Chrystusa. Treść przepowiadania*, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 305–306.

44 H. Sławiński, *Potrzeba urozmaicenia modelu homilii*, „*Studia Włocławskie*” 11 (2009), s. 95.

45 Benedykt XVI, *Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Nowe technologie, nowe relacje. Krzewić kulturę poszanowania, dialogu i przyjaźni*, 24.01.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2009_24012009.html (12.11.2024).

46 Określenie „sztuczna inteligencja” (AI – Artificial Intelligence) interesuje też teologów, o czym świadczy liczba publikacji na ten temat. Badania tekstów homilii z lat 2018–2023 nie wykazały jeszcze zainteresowania kaznodziejów tym terminem.

47 Wyniki plebiscytu Słowo Roku 2023, <https://www.uw.edu.pl/wyniki-plebiscytu-slowo-roku-2023> (12.11.2024).

48 Odklejka, <https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/odklejka;9285765.html> (12.11.2024).

żywych i oryginalnych wyrażań, w przeciwieństwie do powierzchownych i wytartych określeń. Z całą pewnością jednak do nieodklejania się od technologicznej rzeczywistości.

Bibliografia

- Bąbelek Ł., *Duch, który w nas przebywa*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 4 (Suplement), s. 60–61.
- Bąbelek Ł., *Jezus pośród nas*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 4 (Suplement), s. 36–37.
- Benedykt XVI, *Orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Nowe technologie, nowe relacje. Krzewić kulturę poszanowania, dialogu i przyjaźni*, 24.01.2009, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/massmedia2009_24012009.html (12.11.2024).
- Bernard R., *Jak to należy rozumieć*, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 81–82.
- Draguła A., *Chrystocentryczna interpretacja ludzkiej kultury*, w: *Głosimy Pana Jezusa Chrystusa. Treść przepowiadania*, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 295–308, <http://dx.doi.org/10.15633/9788374385329.13>.
- Drożdż M., *Etyczna demitologizacja mediów*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 25 (2006) cz. 1, s. 83–99.
- Filipiak A., *Powiedzieć „tak” miłości*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 6, s. 152–154.
- Kacprzak R., *Dar Eucharystii*, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 1, s. 60–62.
- Kłusek U., *Aby zobaczyć Boga*, „Biblioteka Kaznodziejska” 165 (2021) nr 3, s. 84–85.
- Kłusek U., *Wierny jest Pan*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 6, s. 47–49.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015.
- Kościół a kultura masowa, red. F. Adamski, Kraków 1984.
- Ksycki A., *Post – potrójny rozwój człowieka*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 1, s. 95–97.

- Kubiak M., Rodzina zdolna kochać i uczyć miłości, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 6, s. 147–149.
- Kurek E., Zainstaluj Bożą radość, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 85–87.
- Lasota L., Przyjdźcie do Mnie wszyscy!, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 137–139.
- Nowicki W., Kim naprawdę jest dla mnie Jezus?, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 116–117.
- Nowicki W., Trzy pytania, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 5, s. 33–35.
- Nowicki W., W drodze do Jerozolimy, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 2, s. 132–153.
- Odklejka, <https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/haslo/odklejka;9285765.html> (12.11.2024).
- Piedziewicz M., Klucz, który otwiera niebo, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 4, s. 73–75.
- Piedziewicz M., Nie bądź niecierpliw, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 6, s. 57–59.
- Piedziewicz M., Prawdziwe szczęście, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 5, s. 30–32.
- Rogoziński T., Misja specjalna – Wielki Post, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 1, s. 122–123.
- Silski W., Zasiany i siewca, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 3, s. 101.
- Siwek G., Teksty cudze w procesie tworzenia jednostki przepowiadania, w: *Ściągać czy nie ściągać? O pomocach do homilii i kazań*, red. W. Przyczyna, M. Kubiak, Poznań 2008, s. 41–45.
- Sławiński H., Potrzeba urozmaicenia modelu homilii, „Studia Włocławskie” 11 (2009), s. 90–97.
- Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica*, 04.12.1963.
- Stankiewicz D., Ja, człowiek – dzieło otwarte, przyzywam Cię: „O Stworzycielu, Duchu, przyjdź”, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3 (Suplement), s. 3–4.
- Stankiewicz D., Sąd sumienia „sprawdzianem działania Ducha Prawdy” w człowieku, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) 3 (Suplement), s. 19–20.

- Szałańda T., *Pan ich posłał*, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 1, s. 143–145.
- Szewczyk L., *Stała formacja kaznodziejów – między fikcją a koniecznością*, w: *Kapłan w posłudze słowa Bożego*, red. L. Szewczyk, W. J. Szytyk, Kato-wice-Panewniki 2010, s. 68–68.
- Szymik J., *Topika teologiczna wczoraj i dziś*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 23/24 (1990–1991), s. 157–164.
- Śliżewski P., *Pozwól mi zrobić, a zrozumieć*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 3, s. 156–158.
- Śliżewski P., *Tryb czuwania*, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 6, s. 65–67.
- Śliżewski P., *Ucieszymy się, że jesteśmy chrześcijanami*, „Biblioteka Kazno-dziejska” 164 (2020) nr 1, s. 54–56.
- Świecarz G., *Długie czterdzieści dni...*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 2, s. 22–23.
- Świecarz G., *Moc sakramentów i modlitwy*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 3, s. 95–101.
- Wrzos M., *Czy znasz drogę*, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 6, s. 111–113.
- Wrzos M., *Raj, pustynia i dom*, „Biblioteka Kaznodziejska” 162 (2018) nr 1, s. 116–118.
- Wrzos M., *Recepta na szczęście*, „Biblioteka Kaznodziejska” 167 (2023) nr 1, s. 76–78.
- Wyniki plebiscytu Słowo Roku 2023, <https://www.uw.edu.pl/wyniki-plebi-scytu-slowo-roku-2023/> (12.11.2024).
- Zawadzki F., *Skierowani ku niebu*, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 3, s. 55–56.
- Zerfass R., *Od aforyzmu do kazania*, Kraków 1995.
- Ziółkowska A., *Nasze powroty do Ojca*, „Biblioteka Kaznodziejska” 163 (2019) nr 5, s. 36–38.
- Zjawin J., *CzekaMY?*, „Biblioteka Kaznodziejska” 166 (2022) nr 6, s. 67–69.
- Zuber M., *Poszukiwanie głosu Boga*, „Biblioteka Kaznodziejska” 165 (2021) nr 6, s. 119–120.
- Zygmunt K., *W drodze do Emaus*, „Biblioteka Kaznodziejska” 164 (2020) nr 2, s. 118–119.

